

УДК 37.02

Л. М. ШТОХМАН

ЗДІЙСНЕННЯ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ ПРИ ВИКОНАННІ ВПРАВ І ЗАВДАНЬ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Розглянуто явище зворотного зв'язку як складова контролю за навчальним процесом і його практичне застосування. Висвітлено функції, принципи та особливості видів і форм контролю в навчанні іноземної мови. Проаналізовано передумови ефективного управління навчальним процесом і перелічено деякі недоліки традиційних способів здійснення зворотного зв'язку згідно з дослідженнями британських педагогів. У цьому контексті, базуючись на працях західних методистів, представлено додаткові альтернативні методи, що сприяють ефективній перевірці виконання завдань студентами на занятті, зокрема зміна ролей, інтерактивна, дружня перевірка тощо. Перелічено й обґрунтовано деякі переваги таких видів перевірки. Встановлено, що заохочення студентів до участі, відповідальності і співпраці дозволяє полегшити та урізноманітнити традиційний процес зворотного зв'язку.

Ключові слова: навчання, контроль, перевірка, завдання, зворотний зв'язок.

Л. М. ШТОХМАН

ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ ОБРАТНОЙ СВЯЗИ В ХОДЕ ВЫПОЛНЕНИЯ УПРАЖНЕНИЙ И ЗАДАНИЙ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Рассмотрено явление обратной связи как составляющая контроля за учебным процессом и ее практическое применение. Освещаются функции, принципы и особенности видов и форм контроля в обучении иностранному языку. Проанализированы предпосылки эффективного управления учебным процессом и перечислены некоторые недостатки традиционных способов осуществления обратной связи в соответствии с исследованиями британских педагогов. В этом контексте, основываясь на работах западных методистов, представлены дополнительные альтернативные методы, способствующие эффективной проверке выполнения заданий студентами на занятиях, в частности изменение ролей, интерактивная, дружественная проверка и др. Перечислены и обоснованы некоторые преимущества таких видов проверки. Выявлено, что поощрение студентов к участию, ответственности и сотрудничеству позволяет облегчить и разнообразить традиционный процесс обратной связи.

Ключевые слова: обучение, контроль, проверка, задание, обратная связь.

L. M. SHTOKHMAN

CONDUCTING FEEDBACK ON EXERCISES AND TASKS AT FOREIGN LANGUAGE CLASSES

The article deals with a feedback concept as a part of control in educational process. Highlighted are the functions, principles and forms of control in teaching, foreign language in particular. Analyzed are the prerequisites of efficient educational process management and enumerated are some disadvantages of traditional kinds of feedback, according to the investigations of British trainers. In this context, a range of techniques employed by the teacher to facilitate responses from the students to an exercise or task during a foreign language class described by foreign training coordinators is presented. These are role exchange, interactive, peer checking etc. Some advantages of such kinds of checking are shown and justified. It is revealed that encouraging students to participate, take responsibility and cooperate allows to facilitate and diversify traditional feedback process.

Keywords: training, control, checkup, task, feedback.

Про зворотний зв'язок у навчальній діяльності традиційно згадують як про складову контролю, адже для здійснення ефективного управління навчальним процесом необхідно

забезпечити такий зв'язок на постійній основі. У методичній літературі визначаються різні функції контролю у навчанні. Так, М. Аргюшина відзначає: «Дотримуючись загальнопедагогічної підходу, деякі методисти (Н. Гез, М. Ляховицький, С. Фоломкіна, С. Шатілов) називають такі, як контрольні-коригуючу, контрольні-попереджувальну, контрольні-стимулюючу, контрольні-узагальнюючу, інші (А. Миролюбов) – класифікують контрольні функції як навчальну, діагностичну, коректувальну, управлінську, оціночну» [1, с. 30].

Згідно з твердженням О. Кузнєцової, «експериментальними психологічними дослідженнями доведено, що мотив діяти якомога краще у людини є тоді, коли вона отримує інформацію про результат своєї діяльності та порівнює її з образом-ціллю. Це порівняння отриманих результатів з еталоном дає можливість людині щоразу встановлювати для себе певну мету, яка зберігає і підтримує її мотивацію» [7].

Аналіз досвіду і проведені дослідження вітчизняних науковців показують, що в проведенні контролю знань треба дотримуватись таких принципів:

- повнота контролю, тобто охоплення контролем усіх студентів у процесі навчання. Цей принцип необхідний для забезпечення функції зворотного зв'язку;
- плановість контролю, що враховує весь обсяг контролю з певної дисципліни за змістом, рівнем, витратами часу і термінами проведення;
- достовірність результатів контролю, що суттєво як у навчальних, так і у виховних цілях: оцінка сильних і слабких сторін особистості студента, його інтересу до навчання, підвищення особистої відповідальності;
- об'єктивність контролю. Ця вимога припускає зниження суб'єктивного впливу викладачів на результати контролю. Вона забезпечується відповідною розробкою контрольного навчального матеріалу і оцінкою знань студентів на основі цього матеріалу;
- диференційованість контролю за рівнем. Ця вимога припускає обов'язковість відповідності глибини (рівня) контролю тим цілям, які ставилися при вивченні контрольованого навчального матеріалу;
- автоматизація контролю знань, тобто застосування технічних засобів з урахуванням мети контролю та специфіки контрольованого навчального матеріалу;
- простота форм проведення контролю. За формою система контролю повинна бути організована так, щоб зменшити витрати часу викладачів і студентів [2, с. 43].

Система перевірки та оцінки знань, навичок і умінь включає взаємопов'язані види і форми контролю. Їх взаємозв'язок полягає насамперед у тому, що узгоджуються цілі контролю. Так, загальні і кінцеві його цілі впливають з вимог до обсягу знань, навичок і умінь, а часткові (проміжні) з установок навчальних програм дисциплін. Більш детальна перевірка (особливо в ході вивчення дисциплін) відповідає цілям проведення окремих занять. Сукупність різних видів і форм контролю може бути системою лише тоді, коли всі цілі його і приватні завдання будуть об'єднані єдиною структурною схемою та можна простежити, як, на яких етапах, і в якій послідовності здійснюється перевірка досягнення кожної кінцевої мети навчання [2, с. 35].

Питання про функції контролю в навчанні іноземної мови доцільно розглядати з урахуванням структури навчального процесу. Навчання спілкуванню іноземною мовою здійснюється в безпосередній взаємодії навчальної діяльності викладача (викладання) і навчальної діяльності студентів (навчання), які складають єдину і цілісну систему. У цій системі зворотній зв'язок функціонує в різних напрямках: на викладача і на студентів. Крім спрямованості, він відрізняється також набором функцій, їх характером і змістом [5, с. 28].

Метою статті є розгляд особливостей та деяких альтернатив традиційному зворотному зв'язку, описаних у працях західних науковців та методистів, де він стосується методів, які використовуються педагогом для полегшення виконання студентами вправ або завдань.

За традиційного зворотного зв'язку під керівництвом викладача є мало зв'язку між студентами і він, як правило, відрізняється від традиційної роботи в групі, як пише британський методист, дослідник у цій сфері С. Дарн:

- викладач контролює і відповідає за такі рішення, як, наприклад, коли перейти до наступного питання;

- іноді викладач намарно витрачає багато часу, зачитуючи питання в повному обсязі (що часто є непотрібним, оскільки студенти вже мають їх перед собою) або повторює відповіді студентів без жодної на те причини;
- зворотний зв'язок усієї групи навряд чи визначить, чи всі або більшість студентів знають правильну відповідь;
- менш здібні студенти часто губляться під час зворотного зв'язку, особливо якщо вони намагаються самостійно зрозуміти свої помилки або спробувати їх виправити;
- студенти, які не впевнені у правильності своєї відповіді, можуть почуватися незручно;
- навіть коли правильну відповідь на запитання визначено, рідко перевіряється, чи розуміє її кожен студент.

Перевірка виконання завдання одним студентом, як правило, може бути монотонною і трудомісткою. Вона також може бути нецікавою для більш здібних і потенційно знижує мотивацію менш здібних студентів до виконання вправ.

Однак процес навчання проходить значно успішніше, якщо студент бачить результати його дій, тому деякі форми зворотного зв'язку необхідні з ряду причин:

– зворотний зв'язок щодо виконання завдання дозволяє задовільнити очікування і потреби студентів і визначити їх успіхи або невдачі, і підтвердити, що вони, принаймні, виконали завдання належно;

– зворотний зв'язок про успішне виконання завдань може певною мірою мотивувати студента до навчання. Часто коментарі викладача щодо результатів виконання завдання спонукають студентів до змагання. Негативні результати конкуренції і ризик демотивувати деяких студентів можуть бути пом'якшені відповідними коментарями і чуйним керівництвом викладача;

– зворотний зв'язок діє в якості ефективного покажчика, який ознаменовує собою кінець завдання або етапу заняття [6].

Спосіб здійснення зворотного зв'язку може розвинути у студентів різні аналітичні навички. Студенти повинні не тільки знати, що їхні відповіді вірні, а й те, чому вони вірні або чому вони роблять помилки. Під час обговорення виконання вправ викладач може виправляти чи додатково пояснити, тоді як навички читання можуть бути покращені за допомогою підказок в тексті або перевірки завдань аудіювання, з використанням друкованого варіанта тексту. Студенти також можуть допомогти у проведенні зворотного зв'язку, вказавши, які питання виявились для них найскладнішими і чому.

Продуктивність роботи студентів на заняттях виконує важливу діагностичну функцію. Помилки можуть вказувати на необхідність додаткового пояснення або уточнення, а успішне завершення завдання може означати, що результату досягнуто і викладач може переходити до нового матеріалу.

Великі витрати часу на опитування цілої групи можуть бути мінімізовані шляхом ефективного навчання та керівництва групою не тільки в процесі діяльності, а й на більш ранніх стадіях заняття. Оцінити роботу студентів можна швидше, якщо більшість відповідей є правильними. У вправах з практики мови вірогідність цього часто є продуктом чіткої, контекстуалізованої презентації, систематичного акценту (індуктивного або дедуктивного) на формі і функції і використання питань для перевірки розуміння змісту [6].

Н. Багулі наголошує, що зворотний зв'язок є тривалим процесом і викладач може робити незначні виправлення під час виконання завдання, зменшуючи час на зворотний зв'язок в кінці заняття. У разі виявлення певних системних помилок викладач може прийняти рішення про проведення опитування з проблемних питань. Науковець зазначає, що передумовою ефективного зворотного зв'язку є планування заняття так, щоб час для зворотного зв'язку був передбачений заздалегідь [6].

Коли вправи виконуються індивідуально і акцент робиться переважно на точності, викладач може взяти під контроль процес зворотного зв'язку. Проте контроль може бути частково послаблено і викладач може:

- зачитувати відповіді або попросити студентів зачитувати відповіді почергово;
- задавати короткі питання в хаотичному порядку, щоб студенти були в постійній увазі і готовності;

- попросити студентів звернутись до граматичного довідника для перевірки своїх відповідей;
- відповіді на питання можуть бути подані на зворотній стороні опитувальника чи на слайдах в PowerPoint;
- студентам роздається текст для читання, що містить відповіді на всі питання;
- студенти розділяються на команди і змагаються за очки за правильні відповіді.

С. Дарн стверджує, що заохочення студентів до оцінювання один одного після виконання певних завдань не тільки дає тему для обговорення, а й можливість використовувати мову з чіткою метою. Студенти практикуються у дискутуванні, висловленні згоди і незгоди почергово, а також вчаться раціонально пояснювати і вирішувати проблемні питання. Дружня перевірка також дозволяє викладачу рекомбінувати пари, щоб сильніші студенти могли допомогти слабшим. Деякі студенти завжди будуть виконувати вправи швидше, ніж інші, тому іноді варто сказати їм, скільки їх відповідей є правильними, не говорячи, які саме, що дозволить їм ще раз замислитись над своєю роботою [6].

Дуже корисно заохочувати студентів взяти на себе роль викладача і почергово проводити перевірку, надавши відповіді на вправи представникові групи, або половину відповідей одному студенту в парі. Студенти, а не викладач, визначають, хто даватиме відповіді. Це може бути особливо ефективним упродовж першого тижня навчання, коли вони ще в процесі знайомства один з одним.

Студентам видаються картки із завданнями, де вони повинні написати свої відповіді на певні питання. Потім викладач збирає картки і демонструє результати за допомогою проектора. Студенти можуть перевірити свої відповіді і обговорити будь-які труднощі колективно.

Один студент або керівник групи, що має правильні відповіді, приймає на себе роль викладача. У змішаних групах іноді варто дати відповідальність за проведення зворотного зв'язку менш здібним студентам. В однорідніших групах завдання можуть бути розділені між студентами, щоб задіяти принцип дружньої перевірки.

Введення експертної перевірки та особистісно орієнтованого зворотного зв'язку є поступовим процесом, зокрема, зі студентами, які звикли до загального чи індивідуального опитування, до письмових робіт на оцінку. Студенти можуть почуватися некомфортно чи невпевнено, коли правильну відповідь їм повідомляють інші студенти або коли вони повинні прийняти на себе відповідальність за зворотний зв'язок. Попередньо необхідно розповісти про стратегії пояснення та прийоми і методи для кращого навчального ефекту.

Першим кроком може бути спонукання студентів до звички перевіряти відповіді один одного, перед чим необхідно наголосити на фразах, що будуть корисними для цієї діяльності:

- «I think...»;
- «What do you think about...?»;
- «What have you got for number three?»;
- «I think so too» / «Me too»;
- «I don't agree, I think it's...because...».

Такі і подібні фрази дають студентам можливість поспілкуватися про завдання та уникнути проблеми переходу на рідну мову, хоча це може статися тоді, коли виникають розбіжності або там, де потрібна метамова. Особливо корисно зосередитися на такій темі вже з першого заняття, а складність цих висловлювань можна підбирати відповідно до рівня групи [6].

Н. Кухалешвілі погоджується з тим, що необхідно відійти від монотонної, пасивної перевірки завдань і пропонує свої прийоми перевірки граматичних, лексичних та інших типів практичних завдань і зробити її більш інтерактивною. Це передусім:

- перевірка в парах чи групами, коли студенти задають запитання, якщо не погоджуються один з одним чи не є впевнені у правильній відповіді. Викладач не втручається, а слухає уважно і занотує проблемні аспекти;
- після такої роботи викладач цікавиться незрозумілими чи спірними моментами, і вся група долучається до їх обговорення, після чого типові помилки аналізуються [6].

Перевагами такого виду перевірки є залучення усіх без винятку студентів та обов'язкове використання цільової мови у процесі обговорення. Призначення відповідальних за виявлення

помилки і нарахування їм додаткових балів за це завдання спонукає студентів до підвищеної уваги і пильності.

Незважаючи на те, чи оцінює викладач виконання вправ, чи коментує виконання письмових завдань студентами, він завжди повинен пам'ятати, що зворотний зв'язок має супроводжуватися похвалою і заохоченням, щоб зміцнити впевненість студента у собі. Якщо викладачі орієнтуються на студентів, готуючи завдання, то і зворотний зв'язок щодо них має бути особистісно-орієнтованим [4].

Можемо стверджувати, що для здійснення ефективного управління навчальним процесом необхідно забезпечити постійний зворотний зв'язок. Його результати, звичайно ж, не мають великого значення, якщо студент в ході навчання не дізнався чогось нового, але дозволяють викладачу бачити чіткішу картину його успіхів у процесі навчання. Традиційний зворотний зв'язок відбувається за певних обставин, але різноманітність його методів дає змогу одноманітність процедури зробити непомітною, особливо якщо ці методи заохочують студента до участі, відповідальності і співпраці. Тоді викладачеві залишається відповісти на питання, прояснити проблемні аспекти і виконати діагностичну функцію, а зворотній зв'язок служить реальній, відчутній комунікативній меті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюшина М. В. Психологія діяльності та навчальний менеджмент / М. В. Артюшина [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://posibniki.com.ua/post-tema-5-kontrol-navchannya>
2. Ащепков В.Т. Профессиональная адаптация преподавателей высшей школы: научно-метод. пособие для преподавателей / В. Т. Ащепков. – Армавир: АГПИ, 1989. – 139 с.
3. Булах І. Методи контролю та оцінювання рівня знань / І. Булах // Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України. – К.: Видавничий дім «KM Academia», 1997. – С. 169–185.
4. Brumfit Ch. Communicative Methodology in Language Teaching / Ch. Brumfit. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984.– 215 с.
5. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
6. Darn S. Conducting feedback on exercises and tasks / S. Darn, N. Baguley. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.teachingenglish.org.uk/article/conducting-feedback-exercises-tasks>
7. Кузнєцова О. В. Контроль і зворотний зв'язок: аспекти інтеграції / О. В. Кузнєцова. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua-referat.com/> Контроль і зворотний зв'язок_аспекти_інтеграції
8. Методика интенсивного обучения иностранным языкам / под ред. В. А. Бухбиндера и Г. А. Китайгородской. – К.: Вища школа, 1988. – 343 с.